

Mitä taloustieteilijät tietävät globalisaatiosta? Entä mitä he siitä kertovat?

Dani Rodrikin kirja *The Globalization Paradox. Why Global Markets, States and Democracy Can't Coexist* (2011) käsittelee taloudellisen globalisaation mahdollisuuksia. Samalla se valaisee taloustieteen kontribuutiota ja ongelmia kansainvälisen politiikan kysymysten tarkastelussa. Rodrikin mukaan formaalilla taloustieteellä ei globalisaation ongelmia pystytä ratkaisemaan, vaan siihen vaaditaan monipuolisempaa lähestymistapaa.

On varmaankin useita tapoja lukea Harvardin yliopiston professorin ja tunnetun kansainvälisen kaupan tutkijan Dani Rodrikin erinomaista kirjaa. Pääosin se on teos globalisaatiosta ja siihen liittyvistä haasteista. Rodrikin mukaan on olemassa *kolmiyhteys*, johon kuuluvat taloudellinen globalisaatio, kansallisvaltio ja demokraattinen hallintotapa. Kuitenkin vain kaksi tämän kolminaisuuden osista voi toteutua samanaikaisesti.

Rodrikin mukaan useat taloustieteilijät ja politologit haikailevat tilannetta, jossa globaali demokratia korvaisi kansallisvaltion. Hän itse ei pidä tätä realistisena vaihtoehtona. Demokratiasta harva haluaisi luopua, joten viime kädessä joudumme rajoittamaan taloudellista globalisaatiota. Tämän ei kuitenkaan tarvitse olla huono asia: Rodrikin mielestä täydellisen vapaan globalisaation sosiaaliset kustannukset ovat nimittäin paljon suuremmat kuin siitä saatavat taloudelliset hyödyt. Hän päätyykin suositteluun rajoituksia pääoman liikkeille ja luopumista täydellisen vapaan maailmankaupan tavoittelusta. Näiden sijaan hän kannustaa vähentämään hallitusti työvoiman liikkuvuuden esteitä, koska uskoo sen johtavan kansakuntien välisten tuloerojen pienenemiseen.

Kirjan tervejärkinen perusviesti synnyttäneen oman keskustelunsa niin taloustieteilijöiden kuin valtio-oppi-

neiden keskuudessa, enkä tässä paneudu siihen tämän pidemmin. Kirjassa on nimittäin myös mielenkiintoisia sivujuonteita, joista eräs liittyy taloustieteen epistemologiaan.

Taloudesta puhumisen vaikeus

Rodrik väittää, että taloustieteilijät tietävät taloudellisen globalisaation kustannuksista enemmän kuin mitä haluavat kertoa. Hän esittää kuvitteellisen tarinan, jossa taloustieteen professori antaa samaan kysymykseen – onko vapaakauppa hyvä vai huono idea? – täysin erilaisen vastauksen riippuen siitä, onko kuulijana toimittaja vai taloustieteen jatko-opiskelija. Edellisessä tilanteessa professori puolustaa vapaakauppaa intohimoisesti, jälkimmäisessä hän painottaa vapaakaupan tulonjaollisia ongelmia ja siitä syntyvien taloudellisten hyötyjen epävarmuutta.

Jos tämä hypoteettinen esimerkki pitää paikkansa, mistä taloustieteilijöiden epäilyttävä käytös voi johtua? Rodrikin mukaan taloustieteilijät kohtaavat ammatillisia paineita vapaakaupan opinkappaleen ylläpitämiseen, vaikka heillä olisikin vastakkaisia näkemyksiä. Tämä ei kuitenkaan ole mikään salaliitto vaan ryhmäpainetta, joka johtaa siihen, että poikkeavista näkemyksistä systemaattisesti vaietaan ja ne hylätään.

Vaikka en itse opeta kansainväliseen kauppaan liittyviä asioita, voinen silti tuoda esille kokemuksiani niin mikrotaloustieteen perusteiden opetuksesta kuin toimittajille puhumisestakin. Muihin yhteiskuntatieteisiin verrattuna taloustieteellä on harvinaisen yhtenäinen sekä teoreettinen että metodologinen perusta, pitkälti Paul Samuelsonin uraauurtavan työn ansiosta¹. Taloustieteellä on kuitenkin sellainen, luultavasti muidenkin tieteenalojen joukossa esiintyvä ominaisuus, että se, mikä kaukaa katsottuna näyttää yhtenäiseltä, loogiselta ja selitysvoimaiselta, osoittautuu lähemmin tarkasteltuna kaoottiseksi kokoelmaksi itsestäänselvyyksiä, puolitotuuksia ja virheellisiä yleistyksiä. Taloustieteen opettajana joutuu tekemään valinnan, opettaako opiskelijoille yksinkertaistetun version taloustieteen perusteista vai käsitteellekö kokoelmaa poikkeuksen poikkeuksia. Puhtaasti pedagogisista syistä olen itse taipuvainen valitsemaan edellisen vaihtoehdon, koska juuri kukaan aloittelevista kauppätieteen opiskelijoista ei saisi jälkimmäisestä mitään irti.²

Toimittajille puhuessaan taloustieteilijän ei onneksi tarvitse esittää mitään teoreettista kokonaisjärjestelmää. Sen sijaan päähuomion tulisi kiinnittyä siihen, että tarkoitettu viesti välittyy toimittajan kirjoittamaan juttuun. Tämäkin lähestymistapa, yhdistettynä toimittajien ymmärrettävään taipumukseen kirjata juuri kärjekkäimmät väitteet, johtaa viestin huomattavaan yksinkertaistamiseen. Tähän yhdistyy vielä useiden taloustieteilijöiden ajatus siitä, että on olemassa jokin ”taloustieteellinen tapa ajatella” – huolimatta taloustieteilijöiden eriävistä käsityksistä käytännön politiikasta – ja että tällaisen ajattelutavan puolustaminen on taloustieteilijöiden ammatillinen velvollisuus. Tämänkaltaiset asiat lienevät merkittäviä syitä siihen, että taloustieteilijöiden yleisölle välittämä viesti voi vaikuttaa yksinkertaistetulta ja joskus dogmaattiselta.

Politiittinen taloustiede on vääjäämättä normatiivista

Toinen tarina, jonka Rodrik kirjassaan kertoo, on lainattu Isaiah Berlinin tunnetuksi tekemästä kettu ja siili -vertauksesta: siileillä on yksi iso ajatus, jonka läpi ne tarkastelevat koko maailmaa, kun taas ketuilla on monipuolisempi maailmankuva, eivätkä ne sitoudu voimakkaasti yhteen yksittäiseen ajatukseen³. Esimerkkinä siiliajattelusta Rodrik pitää niin sanottua Washingtonin konsensusta eli *politiikkapakettia*, johon kuuluu tiettyjen samojen toimenpiteiden suorittaminen (muun muassa kaupan vapauttaminen, yksityistäminen, valtion menojen leikkaukset ja pääoman liikkeiden vapauttaminen) valtioiden erilaisista lähtötilanteista riippumatta. Parempana vaihtoehtona Rodrik pitää kettuaajattelua, jossa yhden kaikkiin tilanteisiin soveltuvan ratkaisun sijaan pyritään löytämään kuhunkin yksittäiseen tilanteeseen sopiva ratkaisu.

Kaikki tämä kuulostaa järkeenkäyvältä. Silti ilmaan jää iso kysymys: kun oikeat poliittiset ratkaisut riippuvat niin voimakkaasti kontekstista ja näiden oikeiden rat-

kaisujen löytäminen vaatii luovuutta, miten taloustiede koskaan kykenee vastaamaan tähän haasteeseen? Rodrik itse luovii sujuvasti taloustieteen ulkopuolisella alueella, lainaten paljon valtio-opista ja oikeustieteestä. Mutta millaisilla tieteellisillä kriteereillä tällaista eklektistä lähestymistapaa voisi arvioida?

Uskoakseni yksi osa ongelmaa on taloustieteen oppikirjojen hellimä kuva mahdollisuudesta jakaa taloustiede *positiiviseen* ja *normatiiviseen* taloustieteeseen. On tietysti tärkeää osata erottaa ”mitä on” -väitteet ”mitä pitäisi olla” -väitteistä. Kuitenkin taloustieteen oppikirjojen mukaan, ja luultavasti yleisestikin taloustieteilijöiden mielestä, on mahdollista tehdä tutkimusta poliittisesti relevanteista kysymyksistä puhtaasti positiivisista lähtökohdista ja näin antaa näennäisen arvovapaita poliittisia suosituksia, joilla on ”tieteellinen” oikeutus. Taloustieteilijät eivät kuitenkaan usein tee riittävän suurta eroa tieteen työkalujen (menetelmien) ja tieteellisten väitteiden sisällön välillä. Kuten Rodrik kirjassaan huomauttaa, yleisistä lähtökohdista voidaan taloustieteen työkaluilla päästä lähes mihin tahansa lopputulokseen. Jotta analyysistä voidaan edetä mielekkäisiin poliittisiin suosituksiin, tarvitaan väistämättä sekä yksityiskohtaisempien lähtökohtien ja käytännön rajoitteiden että tavoiteltavien lopputulosten uudelleenarviointia Näiden valintojen tekeminen arvovapaasti ei ole mahdollista.

Lopuksi

Valitettavasti nämä kirjan alkuosassa voimakkaasti esilläolevat epistemologiset teemat häviävät loppua kohden, kun teksti keskittyy enemmän käytännön politiikkasuosituksiin. Olisi ollut mielenkiintoista lukea tarkemmin Rodrikin näkemyksiä siitä, miksi kaupan vapauttaminen saa osakseen suuremman konsensuksen kuin monet muut aiheet, miten taloustieteilijöiden tavat hahmottaa maailmaa ovat vaikuttaneet heidän ajatteluunsa ja miten Rodrikin suosimaa kettuaajattelua pystyttäisiin käytännössä toteuttamaan. Tästä huolimatta voin erittäin lämpimästi suositella tämän tärkeän teoksen lukemista.

Viitteet

- 1 Samuelson 1948.
- 2 Vastakkaisiakin näkökulmia löytyy, ks. Becker 2007.
- 3 Berlin 1953.

Kirjallisuus

- Becker, William E., *Quit Lying and Address the Controversies. There Are No Dogmata, Laws, Rules or Standards in the Science of Economics.* *American Economist*. Vol. 51, No 1, 2007, 3–14.
- Berlin, Isaiah, *The Hedgehog and the Fox. An Essay on Tolstoy's View of History.* Simon & Schuster, New York 1953.
- Rodrik, Dani, *The Globalization Paradox. Why Global Markets, States and Democracy Can't Coexist.* Oxford University Press, Oxford 2011.
- Samuelson, Paul, *Economics. An Introductory Analysis.* McGraw Hill, New York 1948.